

בעבודתם ביתר עוז לקבץ צעירים ולהיות „אקרי ואתני אהדדי“. עד שנתקבצו קרוב לשש מאות תלמידים, ואז שאלנו להגאון הצדיק בעל „חפץ־חיים“ וצ״ל אם להעמיד את עצמם בסכנה ולהתנהג בעיקשות במקום או לברוח? תשובתו היתה — לא בתור פסק... אבל סוף כל סוף ברחו לנפשם מעבר לגבולות. אולם ב״ה זה עלתה בידם להציל משיני אריות כשש מאות נפשות נקיות ותמות, אשר נתגדלו לגדולי תורה ויראה אמיתיים ומהם נפוצו כל „בתי יוסף“ קרוב לשמונים ישיבות במדינת פולין, לאטביה, אנגליה, ואחרון אחרון חביב: ארצנו הקדושה³³).

יציאת גדודי התלמידים של ישיבות נוברהדוק נעשתה באורח השאי בלתי־ליגאלי, תוך חירוף נפש ממש. הם הבריחו את הגבול הרוסי והפולני באישון ליל בסכנת־מות ובנסיגנים הגיעו לפולין החופשית, ששימשה מעתה כר נרחב לפעילותם בהקמת ישיבות וזיכוי הרבים³⁴).

8. הישיבות ברוסיה הסובייטית

ישיבות קיוב ומינסק

אחרי עזיבת ישיבת נוברהדוק את קיוב, בשנת תרפ״א, נשארו עוד מספר נערים צעירים, שלא יכלו להגר לחוץ־לארץ בדרך הסכנות של הברחת הגבול. לא כל ההורים רצו להיפרד מבניהם. אבל צעירים אלה רצו להמשיך בלימוד התורה. מצבם עורר את תשומת לבו של יהודי אחד בקיוב, לא רב ולא משרת בקודש ובכל זאת אחד מיחדי סגולה שבדור, ושמו ר׳ משה, והוא החליט להקים ישיבה חדשה בעיר זו, וכן עשה. במשך הזמן עלה מספר התלמידים עד למאה. בשנת תרפ״ה לפני חג הפסח נאסר ר׳ משה וחבריו וישבו במאסר שבעה שבועות. אחרי זה שוחררו כולם. ר׳ משה נאסר פעם שניה וישב ששה שבועות. המאסר השני בא לשם לחץ עליו.

(33) הגר״א יפה׳ן, בהקדמה לספר „מדרגת האדם“, ירושלים תשכ״ד.

(34) לפי סידרת מאמריו של יצחק מרקוביץ על בריחת בני ישיבות נוברהדוק מרוסיה, ב„המודיע הצעיר“, ירושלים, כרך ב' (תשי״ג).

שיגלה את כתובת הורי הנערים, אבל הוא לא נכנע ללחץ ולא מסר להם את כתובת ההורים. אחרי השחרור התקיים משפט. על החטא של החזקת הישיבה נדון ר' משה לחצי שנה עבודת כפיה. להמשיך בקיום הישיבה בקיוב היה בלתי אפשרי. ר' משה התקשר, איפוא, עם ישיבת ליובאוויץ' בקרמנצ'וג, והוסכם להעביר את התלמידים לישיבה זו.

ישיבה גדולה ומפוארת היתה גם בעיר מינסק, במשך כל שנות העשרים, שנקראה בשם „ישיבת שואבי מים“, על שם בית-הכנסת שבנו לפנים שואבי המים של עיר מינסק במו ידיהם ובאמצעיהם הדלים. בתקופה הסובייטית התרחבה הישיבה לשלוש מחלקות: ה„שיעור“ הראשון בבית-כנסת „שואבי מים“, „שיעור“ נמוך ממנו בבית-כנסת „ר' איסרק'ס חדר“ וקיבוץ בתורים לומדים בפני עצמם בבית-כנסת „משכיל לאיתן“. תלמידי הישיבה — קצתם ממינסק עצמה, וקצתם מערים ועיירות שונות, כי לאחר שתוסלו בהדרגה כל מוסדות התורה, באו כל הצעירים ללמוד תורה בישיבת מינסק. את השיעור היומי ב„ר' איסרק'ס חדר“ למדו מפחד אנשי הרשות בשעה 2 בלילה, אחרי חצות, כשראשי הישיבה, רבי יהושע צימבליסט מהורודנא וחברו, מתחלפים לסירוגין: לילה אחד היה רבי יהושע מגיד-השיעור והר"מ השני ניצב בחוץ על המשמר, להזהיר בעוד מועד במקרה של התקרבות אנשי הנ.ק.וו.ד., ולמחרת בלילה הגיד הלה את השיעור ורבי יהושע מילא את תפקיד השומר — וחוזר חלילה³⁵).

ראש הישיבה, רבי יהושע צימבליסט, התלבט בשאלת האמצעים הכספיים: מאין לקחת אותם? ההרס הכלכלי נטל ממינסק כמו מכל שאר ערי ועיירות ישראל את כח קיומה החומרי. גורם שני לקשיים הכספיים היו תנאי המחתרת: אי אפשר היה לעשות תעמולה ופרסום להתרמה עבור הישיבה. באחד ממכתביו הוא כותב: „במסתרים תבכה נפשנו על אשר במסתרים תבכה נפשנו“... לצורך זה התקשר רבי יהושע עם האדמו"ר מליובאוויץ' וגם נסע

(35) מפי הגר"ז סורוצקין, גאב"ד לוצק.

אליו ללנינגרד, והרבי התחיל לתמוך בישיבת מינסק, שהתקיימה עד סוף שנת תר"ץ³⁶).

כן התקיימו ברוסיה בשנים תר"פ-תר"צ עוד כמה ישיבות בנוסף ליטא, קטנות יחסית, שהחזיקו מעמד בתנאים ימים עד שגברה עליהן מלכות הרשעה וחסלתן, או שתלמידיהן הבריחו את הגבול ועברו לפולין.

"תומכי תמימים"

הישיבה הגדולה היחידה שנשארה ברוסיה מתוך הנחה איתנה כי פה מקומה וכאן יעודה להמשיך ולגדל דור לתורה, ליראת שמים ולחסידות, היתה — ישיבת "תומכי תמימים" דליובאוויץ, זו שעמדה במבחן האש הסובייטי עד הסוף ועברה נתיב ארוך של סבל ויסורים. החל מקיץ תרע"ח, בו נטשה הישיבה את ליובאוויץ, ועברה לקרמנצ'וג, נדדה בלי הפסק: מקרמנצ'וג לרוסטוב ומשם לפולטבה, מפולטבה לחרקוב, ושוב לרוסטוב, ובחזרה לחרקוב — כשהלימודים נמשכים בתנאי מחתרת מסוכנים וקול התורה אינו פוסק. אנשי היבסקציה רדפו את הישיבה ללא רחם, חיפשו תואנות לקצץ את כנפיה — ולשוא. כל מי שנתפס בלימוד תורה ובניהול ישיבה היה צפוי להיגרש לארץ-גזירה, לסיביר, אולם עונש כזה לא הרתיע כל עיקר את הרבי מליובאוויץ ונאמניו. גם אחרי מעצרו בשנת תרפ"ט הוסיפו הישיבה וסניפיה להתקיים בסתר, חינכו אלפי צעירים לגדלות-תורנית, כמצוות הרבי. עם שחרורו ממאסר נאלץ הרבי עצמו לצאת מגבולות רוסיה והיגר ללטביה ומשם לאוטבוצק הפולנית, בה כונן מחדש את מרכז "תומכי תמימים" וחלש על רשת מסועפת של ישיבות חב"ד עד לשואה, אולם אנשי-אמוניו המשיכו בשליחותו לנהל את הישיבה ושלוחותיה מעבר למסך הברזל, תחת הסוואה זהירה — ועוד היום תפיץ הישיבה בחשאי-תשאין את אור התורה בקרב המייחלים לו.

(36) לפי הדו"ח בספר "יהדות ברוסיה הסובייטית", מאת ר' א"א גרשוני, עמ' קל"ח והלאה.